

МАКЕДОНСКО СОНЦЕ

M

еѝа интервју

ПРОФ. Д-Р ВИОЛЕТА АЧКОСКА,
ИСТОРИЧАР

НЕМАЈЌИ НАЦИОНАЛН

АМОРФНА МАСА БЕЗ ИДЕНТИТЕТ

О ЧУВСТВО СТАНАВМЕ

Д-р Виолета Ачкоска е професор на Филозофскиот факултет во Скопје, на Институтот за историја. Магистрира (1988) и докторира на истиот факултет (1993) со тезата "Аграрот и селото во Македонија 1945-1955". Објавува повеќе од 60 научни статии и поголем број други стручни прилози од областа на историјата на Македонија во XX век, од методиката на наставата по историја, како и од теоријата и историјата на историографијата. Меѓу монографските трудови се: "Задругарството и аграрната политика 1945-1955" (1994); "Задолжителниот откуп во Македонија 1945-1953" (1995); "Аграрно-сопственичките односи, промени и процеси во Македонија 1945-1953" (1998); "Братството и единството помеѓу хармонија и дисхармонија (1944-1974)" (2002); "Предавствата и атентатите во македонската историја" (2004); и "Репресијата и репресираните во современата македонска историја" (2005) (во коавторство со м-р Никола Жежев); хронологијата "Македонија во југословенската федерација 1943-1991" (2000), зборникот на документи "Аграрната реформа и колонизацијата во Македонија 1944-1953" (1997) и други трудови. Автор и коавтор е на десеттина учебници и учебни помагала за средно и за основно образование, на дополнителни материјали за наставата по историја, како и на универзитетскиот учебник "Методика на наставата по историја". Учествува како соработник и раководител во неколку домашни и меѓународни проекти; на десетици семинари, научни собири и трибини во земјата и во странство.

Покрај наставниот ангажман во додипломските студии, ангажирана е на последипломските студии на Институтот за историја како заменик-раководител, предавач и ментор на магистерски и докторски тези.

■ Разговорот го водеше: **Кокан СТОЈЧЕВ**

Професорке Ачкоска, читајќи ги Вашите истражувања, и на колегата Жежев, објавени во книгата "Предавствата и атентатите во македонската историја" нè наведувате на круцијалното прашање, дали предавството е судбина на Македонецот и неговото проклетство низ вековите. Успеавте ли Вие да го дадете одговорот?

АЧКОСКА: Предавството е секако проклетство на Македонецот низ вековите, а барањето одговори ќе биде постојана преокупација на многу генерации историчари. Темата за предавството е навистина провокативна, зашто ја одразува срамната страна од човековото однесување, внатрешниот нагон произлезен од алчноста, желбата да се дојде до некаква материјална добивка, или до некоја позиција во одредена хиерархија. Луѓето не сакаат да ги потсетувате на нешто што е нечесно, срамно, па макар тоа било и во вид на историја. За нас Македонците темата за предавството е многу трауматична. Речиси целата наша историја, од најстарите времиња до денес, е поврзана со некакви предавства и братоубиства, така што многу често сме ја губеле и ја губиме историската шанса заради некое предавство. Таа појава ни направила огромна штета во историјата, најпрво со тоа што последни од европските нации формиравме своја современа држава и што е уште пострашно заради неизвесноста од нејзиното опстојување на почетокот на XXI век. Немањето национално чувство, љубов кон нацијата, кон својот народ, традиција и историја го прави човекот без идентитет и подложен на секакви влијанија и склоности кон предавства. Во оваа првична книга, ние само го зачнавме проблемот, но приказната е многу посложена и пообемна. Постојат уште бројни карактеристични и трагични примери, чии последици од предавствата се фатални за Македонија и за нејзината иднина. Се

надевам дека дел од нив ќе изнесеме во едно ново издание, но повеќето сигурно ќе останат за истражување на некоја нова генерација историчари.

Анализирајќи некои историски случувања во последните 5 години во Македонија, за што можеби предиграта за нив може да се побара и десеттина години наназад, Ве прашуваме дали созреаја условите нашава земја да доживее предавство, односно да се случи нејзино распаѓање како држава?

АЧКОСКА: Прашањето повеќе се однесува на дипломатите и на политичарите, бидејќи ние историчарите претежно работиме со документи (понекогаш и со искази на креаторите и на учесниците во настаните), а помалку со футурологија, особено со ваква црна футурологија каква што е неизвесноста за иднината на македонската држава. По природа сум оптимист и како човек гледам позитивно на работите. Но, сепак се чувствувам исплашена од ова што се случува со Македонија и со македонскиот народ. Со децении наназад ни ја одземаат историјата, ни го одземаат идентитетот, нè прават аморфна маса која нема на што да се гордее, ни пласираат исполитизирани фрази дека наводно нам не ни е потребна историјата, односно дека тие ни ја градат иднината. А ги прашувам врз што ја градат иднината, врз кои корени? Имено, во последнава деценија на дневен ред беа поставени некои клучни моменти или прашања за нациите но, за жал, ние не размислуваме како нација, туку нашата историска свест се приземјува на ниво на партијализирана партиска свест. Таа расцепкана свест била и е погубна за Македонците. Нам ни е потребно огромно единство, сплотеност, она што никогаш не сме го имале во историјата за да се извлечеме од ситуацијата во која сега се наоѓаме. Овој период е црна дупка од македонската историја. Гледајте што се случува со "судирот" од 2001 година т.н. конфликт!? Јас го нарекувам борба за освојување територии, борба во функција на реализација на идејата за големо Косово или голема Албанија. Денес "албанското прашање" се наметнува како клучно историско прашање, кое се разрешува според албанската националистичка и сепаратистичка идеја од XIX век и во основа тоа значи нова дестабилизација на Балканот и опасност за одржување на територијалната целост на Македонија. Уште при формирањето на албанската држава, во 1912/13 година, Австрија и Италија застанаа зад албанската национална идеја, а никогаш ниту една голема сила не застанала зад македонската идеја. Македонското прашање секогаш било жртвувано за туѓи интереси. Големите сили сè уште ја продолжуваат таа политика на решавање на албанското прашање на Балканот, но сега на штета на македонската национална држава и на штета на правото на македонскиот народ на државотворност, особено по Рамковиот договор. Како историчар, меѓу другото, го истражувам и процесот на албанизација на Македонија, кој се одвива перманентно и, главно, преку механички прилив и енормен наталитет. Во тој процес, дел по дел, енклава по енклава, се реализира етничко пополнување со албанско население (и етничкото чистење на другите етнички елементи, пред сè, на Македонците), на оние територии кои по Призренската лига и со ветувањето на османлиската власт беа ставени во идната проекција на голема Албанија. Значи, им беше ветено територија, а албанската кауза одеше кон тоа етнички да ја пополни таа територија. Тој процес продолжува и денес. Македонците со години се бегалци во сопствената држава. Таква појава нема во ниту една европска држава, но Европа веројатно "не слушнала" за тоа. Затоа, навистина е тешко да зборуваме за опстанок на македонската целина, за македонската држава, иако постојат некакви меѓународни гаранции. Јас сум сомничава кон тие гаранции, бидејќи го гледам двојниот аршин на Европа кон сите случувања на

Балканот. Дел од оние кои требаа да бидат судени за злосторства седат во Собранието и во министерствата, а оние кои искрено ја бранеа својата татковина од терористичката наезда како Љубе Бошкоски и Јохан Тарчуловски, без основа, ги судат во Хаг.

Се обидуваме да го разграничите дејствувањето на врховистите и на Врховниот македонски комитет, чие име се поврзува со предавството на македонското револуционерно дело. Кој направи или кој сега прави поголем колективен атентат врз Македонците - врховистите или денешните македонски политичари?

АЧКОСКА: Колективниот атентат врз Македонците несомнено го прават дел од денешните политичари. Врховизмот бил нешто што ѝ припаѓало на туѓа држава во функција на освојување на Македонија и тоа треба да се гледа во контекст на едно друго историско време. Врховизмот се појавил и дејствувал во време кога Македонците немале своја држава, црква, национални институции и можности да ја искажат и да ја изградат својата национална посебност, кога биле под власта на други држави и под духовно влијание на туѓи цркви, политики и пропаганди. Тоа била историска ситуација на поробеност на народот во земјата. Полесен не бил ниту животот на македонската емиграција, која заради незаштитеноста, бедата и притисоците на кои била изложена подлегнувала на различни туѓи влијанија, или била принудена да се откажува од македонската кауза. Ние денес не можеме да бидеме судии на дел од Македонците, кои му служеле на делото на врховизмот, без да ги осознаеме и да ги сфатиме условите во кои живееле и дејствувале, но секако дека треба да извлечеме јасна историска поука за штетноста на таа појава во искривувањето на целите на македонската борба. Доколку зборуваме за колективниот атентат врз Македонија, сметам дека него го направиле и го прават, далеку поизразено, некои од денешните политичари, кои во македонска држава, со изградена интелигенција, просвета, култура итн. ја плакнат свеста на Македонците, го обезличуваат, го уриваат сè она што е национално и дури македонската национална свест ја сметаат за нешто неподобно. Затоа, сегашните политичари го прават тој голем атентат врз македонскиот народ. Видете што се случува со

референдумот! Зарем има поголем атентат од заплашувањето на луѓето да излезат на референдумот за новата територијалната поделба на Македонија, конципирана според границите на фашистичката албанска државна творба од времето на Втората светска војна? Зарем тоа не беше атентат врз македонската држава, врз македонскиот народ, врз слободата и правата на граѓаните?

 Дел од својата книга ѝ посветивте на Солунската провала во 1901 година. Во него потенцирате дека овој настан е клучен момент за предавањето на ТМОРО (ВМРО) во рацете на врховистите, односно Иван Гарванот ги добил шифрите, врските и имињата на членовите на организацијата буквално на "тацна". Ке ја откриете ли до крај оваа историска дилема?

АЧКОСКА: Солунската провала можеби била една несреќна околност, но секако дека бугарската круна преку врховистите и на различни начини настојувала да навлезе во организацијата и одвнатре да ја преземе во свои раце. Во ова тешка провала речиси целиот Централен комитет паднал во рацете на османлиската власт, така што во тој несреќен сплет на околности се случило печатите да дојдат во рацете на Гарванов. Тој чин претставува непремостлив тежок момент за ТМОРО (ВМРО) и за чистотата на македонското дело. Последиците од ова можат да се забележат во најтрагичниот момент од историјата на македонскиот народ, а тоа е (предвремено или задоцнето?) Илинденското востание! Ние востанието го славиме како светол датум, но мислам дека тоа е трагична предигра за делбите на Македонија, кои се случуваат за време на балканските војни.

 Се обидувате ли да ја откриете улогата на Даме Груев, кој по излегувањето од Битолскиот затвор бил на спротивната страна од Гоце Делчев. Зошто?

АЧКОСКА: Ние историчарите често ја експлоатираме мислата на Даме Груев: "Подобро ужасен крај отколку ужас без крај", бидејќи се смета, барем според толкувањата на моите колеги, кои многу повеќе се занимавале со неговото дејствување, живот и работа, дека Груев бил оддалечен од она што навистина се случувало со Организацијата. Имено, тој немал точен увид дека навистина не било време за кревање востание, ниту ги знаел условите во Организацијата падната под влијание на врховистите. Истовремено и меѓународниот фактор се откажал од намерата за менување на статус-кво на Балканот. Значи, постоела ситуација која Даме Груев јасно не ја согледал така што, според некои мислења, сакајќи да го прекине ужасот, можеби внел нов ужас во македонската историја, приклучувајќи се кон идејата за избрзано кревање на востанието.

 Зошто не ја обработивте смртта на Гоце Делчев? Дали тоа е предавство или е дело на врховистите?

АЧКОСКА: Од денешена дистанца мислам дека погрешивме што не го внесовме предавството и смртта на Гоце Делчев (инаку проф. Михајло Миновски има објавено посебна статија за ова предавство и убиство). Кога ја пишувавме книгата сметавме дека Делчев спаѓа меѓу дејците на ТМОРО, за кој се напишани најбројни страници. Сепак, сега доаѓаме до сознанието дека на загинувањето на Гоце Делчев и на други личности од македонската историја, како и за новите сознанија на македонската историографија, треба да му посветиме нова книга.

 Огромен дел им посветувате на делата на контроверзните пробугарски ориентирани личности и лидери на ВМРО, Тодор Александров и Иван Ванчо Михајлов. Зошто? Дали тоа е поради историската нишка која не може да се одбегне, бидејќи задачата која си ја поставивте - атентатите и предавствата се карактеристика на посочените личности?

АЧКОСКА: Во двете работи има поврзаност. Организирањето атентати е карактеристично за посочените личности, особено за Ванчо Михајлов. Во развојниот пат на Тодор Александров има еволуција, така што во неговата последна животна фаза, тој сепак ја видел направената грешка и сфатил дека под крилото на бугарската круна нема слобода за Македонија, односно македонското национално-ослободително движење треба да биде самостојно македонско дело. Значи, кај него има трансформација, додека кај Ванчо Михајлов нема. Тој се бори за автономија на Македонија и нејзино припојување кон Бугарија. Иако роден Македонец, Михајлов се декларира за Бугарин и до крајот на животот останал на овој став (дури и по формирањето на современата македонска држава). Сходно на неговата улога и борба тој направил огромен број ликвидации на свои неистомисленици.

 Дали во нивниот период е уништена македонската кауза во ВМРО?

АЧКОСКА: Поголем дел од македонската интелигенција е уништена со тие атентати. Дел од нив биле извршени затоа што луѓето му припаѓале на комунистичкото движење. Историски гледано во комунистичкото движење во тоа време влегувале и носители на македонската национална идеја, обединување и национална самopoсебност. Затоа е болно што Македонците се уништувале меѓу себе заради некоја идеологија или идеолошка припадност (десница-левица; комунисти-антикомунисти итн.). Таа трагична ситуација, базирана врз идеолошки пресметки, се чувствува до ден денес. Тоа е суштината поради што се осврнавме на Михајлов. Со неговите атентати бил уништен цветот на македонската интелигенција во Пиринска Македонија. Значи, настанала обезглавеност на македонскиот национален дух. Секој човек може да се чувствува комунист или антикомунист, може да се декларира за Бугарин, Србин или Македонец, но за тоа не треба да биде убиен. Затоа атентатите врз македонската интелигенција и врз бројни македонски дејци е нешто најстрашното што можеше да му се

случи на македонското револуционерно дело, на процесот на формирањето на македонската нација и македонската свест, која особено интензивно се развивала во периодот меѓу двете светски војни.

Внимание му посветивте и на атентатот на кралот Александар Караѓорѓевиќ. Која е тука задачата на пробугарски ориентираните личности од ВМРО?

АЧКОСКА: Во секој случај атентатот е направен во содејство со хрватските усташа на Анте Павелиќ. Но, кој и да бил вмешан во атентатот, факт е тоа дека кај Македонците постоеа огромна омраза кон српскиот режим и таа можела да се изрази во било каков атентат: врз кралот, српски џандар, генерал, што реално и се случувало во Македонија. Македонското антисрпско расположение произлегувало од тоа што Македонците ("Јужносрбијанци") се наоѓале во исклучително тешка положба во Кралството Југославија. Всушност, атентатот бил организиран под закрила на фашистите, бидејќи пред тоа Југославија водела профранцуска политика, а по атентатот врз Караѓорѓевиќ тогашна кралска Југославија се поврзува со силите на оската - Германија и Италија. Затоа во овој атентат е вмешан и меѓународниот фактор и Анте Павелиќ.

На крај велите предавствата продолжиле и по 1941 година, со Мирче Ацев, Страшо Пинџур, Борка Талевски, Кузман Јосифовски-Питу, Коста Рацин, Благоја Јанков-Мучето, продолжуваат со Ченто, Брашнаров, Шатев и атентатот врз Киро Глигоров. Каде ја сместувате трагичната смрт на претседателот Борис Трајковски?

АЧКОСКА: Можеби за последниот случај би било посоодветно да ги прашате актуелните политичари зашто тие секако имаат повеќе информации од прва рака. Ние историчарите обично ја чекаме историската дистанца и достапноста во документите, иако за многу настани нема пишани документи и се случуваат по пат на дејствување на тајната дипломатија и договори во четири очи. За трагичната смрт на претседателот Борис Трајковски во јавноста веќе беа презентирани неофицијални верзии за неговиот атентат. Имајќи ја предвид грозната режија на "конфликтот" од 2001 година и инволвираните фактори, верувам во таа верзија.

Но, сега кога го разгледуваме прашањето за атентатите и за предавствата најверојатно сите информации околу трагичното загинавање на претседателот Трајковски би биле Ваш предмет на истражување во наредните проекти. Зошто тогаш во книгата го спомнувате атентатот врз Киро Глигоров?

АЧКОСКА: Името на господинот Глигоров е спомнато во контекст на некое идно истражување. Инаку, кога зборуваме за претседателот Борис Трајковски, јас сепак не можам да му простам што во 2001 година не дозволи енергична интервенција и расчистување со инвазијата, која ја добивме од Косово и со бројните терористи! Навистина стана смешна конструкцијата "борба за етнички и човекови права". Па, тогаш имаше етнички Албанци во Владата, беа коалициони партнери итн. Тоа се апсурдни и смешни ситуации но, за жал, недостасуваше енергична акција на властите, на тогашните фактори за да се расчисти со таа небулозна, ненормална ситуација. Тука огромна одговорност сноси и претседателот Трајковски, неговото попуштање во Арачиново итн., така што неговата смрт некои ја оценуваат и како "отстранување на сведок".

Дојдовме до круцијалната дилема - зошто сега сè помалку се зборува за македонската нација, за нас како

народ, за македонската историја итн. Дали тоа значи дека се враќаме на прашањето за колективен атентат, но овој пат насочен врз свеста за националното чувство за припадност, кое во меѓувреме го преточивте во нова книга посветена на темата за репресиите на комунизмот?

АЧКОСКА: Во контекст на Вашето прашање би ја парафразирала мислата на Гоце Делчев дека "ропството Македонецот ќе го прекине тогаш кога тој ќе прекине да биде роб во душата". По сè изгледа, ние ќе добиеме демократија тогаш кога во душата ќе прекинеме со догматизмот кога повеќе нема да дозволиме никој да ни го пере мозокот. За жал, догматизираната свест и сега живее во Македонија. Така, сите европски нации, кои беа под комунистичките режими, навреме расчистија со проблемот на репресиите врз нивните граѓани и званично ги осудија, а кај нас сè уште постојат силни отпори. Дури оние кои први треба да ја кажат историската вистина (како сведоци, актери итн.) нè навредуваат оти се дрзнуваме да зборуваме за жртви и за репресија, дека сè тоа го измислуваат нашите "неподобни" мозоци. Не можев да сфатам дека моето настојување за македонско национално единство, за давање достојна почит и место на сите борци за слободна и суверена Македонија беше оквалификувано како сеене омраза. Истовремено добив различни етикетирања од луѓето кои заборавиле дека во повоениот "кијамет" настрадаа бројни чесни комунисти и најголемиот дел од творците на современата македонска држава, кои заслужуваат достојно место во македонската историја. Кои ли сме сега ние "нестручни" историчари да чепкаме во "буништето" на историјата, каде некои "борци" ги сместуваат личностите кои се бореле за единета, за независна Македонија. Тоа е нешто многу страшно, антимакедонско. Во независна Македонија сè уште се плука врз луѓето кои се бореле и ја вградиле својата младост за остварување на таа идеја, се плука и врз нас кои сакаме историјата да биде пишувана без догми и идеологизации. Така, доаѓаме до уште еден грозоморен атентат врз македонската национална свест, борба, самобитност.

Зарем толку ни го исплакнаа мозокот така што вината мораме да ја бараме кај македонските политичари?!

АЧКОСКА: Сакале или не, вината мора да се бара кај оние кои ја водат државата, во нивната историска и национална свест. Тука е клучот на проблемот. Во поранешната ЈУ држава, 50 години ни се плакнаше мозокот, во име на југословенството, братството и единството, да го заборавиме проблемот на нерешеното македонско прашање, да заборавиме, на пример, што се случува со Македонците во Грција итн. Голем број од поранешните "социјалистички дејци" по 1991 година станаа сопственици на социјалистичките фабрики каде претходно директоруваа, а транзицијата воведо бизнис на многу сомнителен начин, така што историјата, идеалите, националното чувство станаа смешни категории во процесот на перење пари. Со тоа продолжи политиката во која не е пожелно или е непотребно премногу истакнување на некаква национална и историска свест, негувањето на историските традиции (без злоупотреби на политиката) итн. Што сакам да кажам, тие на разни начини ни ја одзедоа националната гордост, поради што историски како нација нè направија недораснато дете, дрво без корен. Минимизирањето на улогата на историјата (како непотребна и здодевна работа) е добро осмислена антинационална пропаганда која може да се објасни на ваков начин: кога луѓето ќе ги откорнете од коренот можете од нив да правите што сакате. Откорнатиот камен и дете го тркала. Нас Македонците на Балканот и пошироко нè тркалаат како што сакаат (нè одродуваат, приграбуваат, одименуваат), благода-

рение на колективниот атентат кој го правеле и го прават нашите политички гарнитуре.

Во јавноста се зборува за мултиетничко, мултикултурно општество, а ниту збор не среќаваме за македонскиот народ, македонската нација итн. Зошто?

АЧКОСКА: Со Рамковниот договор ние станавме заедница. Од конститутивен државотворен народ, каков што бевме во 1944 година кога ја создадовме Демократска Федерална Македонија, односно кога ја конституиравме оваа држава, сега се трансформиравме во етничка заедница (позната во светската практика само во емигрантските средини). Со Рамковниот договор го изгубивме она што го создадовме со учеството во антифашистичката НОВ. При тоа во нашето мултиетничко општество, од 1944 година наваму, секогаш беа обезбедени сите права на националните малцинства кои се одредени според европските стандарди. Во сегашнава ситуација, за жал, немаме мултиетничко општество, туку биетничка држава (следува:

федерализација, па отцепување на дел од државната територија). Најжално за нас Македонците е тоа што изигруваме шутови на сцената на косовското сценарио. Во овој контекст, сметам дека најсрамна улога имаа оние фактори, кои дозволија со еден многу сомнителен попис, врз база на сè уште необјавени резултати да се имплементира еден уште посомнителен договор. Во овој сегмент се виновни повеќе политичари, кои свесно беа слепи пред фактите и дозволија да се промени историскиот асномски легитимитет на државата. По Рамковниот договор се трансформира и се уништува асномска Македонија: се брише македонскиот народ, неговото историски стекнато право за државотворност во една унитарна граѓанска држава, се променува улогата на државниот јазик итн. Рамковниот договор е еден невиден експеримент за меѓуетничко сожителство кое функционира само тогаш кога се прават неброени отстапки на барањата на албанскиот фактор.

Значи ли дека нашите лидери, кои се во политиката од деведесеттите години наваму направија предавство на македонскиот народ?

АЧКОСКА: Не може генерално да кажеме дека сите се предавници, дека немало нудење на поинакви опции. Во секое време одредени луѓе кои биле на клучни позиции, на ваков или на онаков начин, требало да мислат за последиците од она што го потпишувале и за она што го направиле кон сопствениот народ и нација. Узурпаторите на четирите политички партии потпишаа некаков Договор без дозвола на македонскиот народ. Кој им даде дозвола? Сигурно не јас и бројни други Македонци. Тие го узурпираа моето право, но и правото на сите други чесни луѓе да одлучуваат за судбината на својата држава и на генерациите кои треба во неа да живеат. Јас се чувствувам длабоко навредена, бидејќи од припадник на еден државотворен народ станав припадник на мнозинска етничка заедница. Простете, но заедница можете да бидете во рамките на емиграционите групи во Австралија или во САД. Јас му припаѓам на овој народ, на македонскиот народ, кој со чесна четиригодишна народноослободителна борба создаде своја држава иако само на дел од етно-географската територија.

Познати сте по Вашиот став за национализацијата на имотите на Македонците, како и за процесот на денационализација. Што од денешен аспект остана историска контрадикторност?

АЧКОСКА: Во Македонија формална национализација не е спроведена. Иако во 1946 година бил донесен Закон за национализација, до оваа година речиси сè било одземено од имателите на приватната сопственост. Процесот бил спроведен врз основа на конфискација на сопственоста на т.н. "воени", "класни" и "народни непријатели" пред донесувањето на Законот за национализација. Во овој период беше смешно прогласувањето на капиталистичка сопственост во НРМ, зашто во најголем број случаи се работеше за мали погони, претпријатија и работни простории. Уште посмешна беше прогласената "класна борба" на село: "раскулучување на кулаците". Каков кулак сме имале во Македонија? Оние кои имаа поголеми имоти (црковни, манастирски, заводски или приватни), биле одземени со аграрната реформа и веќе по 1946 година нема големосопственици во аграрот. Во периодот 1949-1951 година беше спроведена форсирана колективизација, која со сема го запустува македонското село. Копирајќи го болшевичкото искуство, државно-партиските власти вршеле и невидени репресии, физичко и душевно изживување врз приватните сопственици, при што најчесто било поважно нивното политичко држење отколку имотната состојба. Биле репресирани луѓе - домаќини кои живееле од својот занает, трговија, земја, а посебна приказна се траумите на нивните недолжни жени, деца, родители, роднини. Сега, по период од повеќе децении, во кој сопственоста беше прогласена за општествена и сè во државата се градеше со учество на граѓаните, некои нови силници, изигрувајќи ги нормите во државата која пропаѓаше, станаа сопственици на капиталот каде директоруваа, капитал создаван од целата општествена заедница. Од друга страна, пак, поранешните сопственици на одземениот имот по 1945 година со години бараа денационализација, која низ различни игри постојано се одолговлекуваше. Но, затоа, пак, владите како сопственици, воопшто не размислуваат кога продаваат далеку под вистинската вредност државна сопственост на штета на граѓаните (Телеком, ЕСМ Дистрибуција). Од сите транзициони држави мислам дека кај нас се случи најкриминалната приватизација. Таквата приватизација воведо деградација на моралот, поместување на сите вистински вредности и поле за корупција, со која може да се пофалиме дека држиме водечко место во Европа. Ова дефинитивно е најголемиот атентат и предавство кои некоја влада може да ги направи врз својот народ и држава.